

ดร.เกียรติยศ กุลเดชชัยชาญ

ศูนย์ความเป็นเลิศด้านการศึกษาศาสตร์สุขภาพ

คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล

วิจัยเชิงอนาคต (หรือ อนาคตศึกษา) คือ วิจัยคาดการณ์เหตุการณ์ที่ยังไม่เกิดขึ้น โดยวิเคราะห์ข้อมูลจากข้อมูลตัวเลขสถิติและความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ เพื่อทำนายว่าสิ่งใดจะเกิดขึ้นในช่วงเวลาที่คาดหวัง แล้วเราจะรับมือกับมันอย่างไร(ทั้งในปัจจุบันและอนาคต) เราจะเลือกใช้วิจัยเชิงอนาคต เมื่อวัตถุประสงค์การวิจัยเกี่ยวกับอย่างน้อย 1 ใน 3 หัวข้อ ดังต่อไปนี้

1. อยากรู้สิ่งที่จะเกิดขึ้น หรืออยากให้เกิดขึ้นในอนาคต เช่น เพื่อวิเคราะห์กลยุทธ์การปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในอนาคต
2. ค้นหาสิ่งที่เป็นเหตุปัจจัย หรือตัวแปรที่ทำให้เปลี่ยนแปลง เช่น เพื่อศึกษาสถานการณ์และแนวโน้มจากปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อระบบการศึกษาศาสตร์สุขภาพ
3. บอกถึงทางเลือกของเหตุการณ์ที่จะเกิดในอนาคตอย่างหลากหลาย (ทางเลือกที่ดีที่สุด ทางเลือกเป็นไปได้ ทางเลือกเลวร้ายที่สุด) เช่น เพื่อสังเคราะห์ฉกทัศน์ความเป็นไปได้ของระบบการศึกษาศาสตร์สุขภาพในอีก 10 ปีข้างหน้า

ดังนั้น วิจัยประเภทนี้จะมีประโยชน์มากกับผู้บริหารคณะ อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตร ผู้ที่ทำงานเกี่ยวกับนโยบายและแผนงาน รวมถึงการวิเคราะห์ความเสี่ยงก็จำเป็นต้องใช้ผลจากวิจัยเชิงอนาคต

รูปแบบในการวิจัยเชิงอนาคตมีอยู่อย่างหลากหลาย (ภาพที่ 1) ซึ่งรูปแบบที่ได้รับความนิยมในประเทศไทย คือ การวิเคราะห์ฉากทัศน์ (Scenario Analysis) อย่างไรก็ตามทุกรูปแบบการวิจัยประกอบด้วย 5 ขั้นตอนที่ตรงกัน คือ

1. ระบุวัตถุประสงค์หรือคำถามวิจัย
2. กำหนดขอบเขต กำหนดปัจจัยหลัก ซึ่งก็คือกรอบแนวคิด ทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย
3. รวบรวมข้อมูลแนวโน้มปัจจัยหลัก คือ สิ่งที่จะส่งผลในอนาคต
4. วิเคราะห์ผล ผลการวิเคราะห์ที่ดีจะต้องมีขั้นตอนที่ตรวจสอบหลายขั้นตอน ใช้เครื่องมือที่หลากหลาย ซึ่งจะทำให้มีข้อมูลทั้งที่เป็นตัวเลขจากเอกสารงานวิจัย และความคิดเห็นจากบุคคล
5. สรุปผลและสร้างทางเลือก (ถ้ามี) สิ่งที่มีผลมากที่สุด คือ ทำเสร็จแล้วเอาข้อมูลที่ได้ไปใช้ได้ไหม ดังนั้นความน่าเชื่อถือของข้อมูลในขั้นการวิเคราะห์ผลจึงมีความสำคัญกล่าวคือ ข้อมูลที่ได้มาจากแหล่งใดและเป็นอย่างไร หากเป็นข้อมูลตัวเลข สิ่งที่ควรพิจารณาคือ หน่วยงานใดเก็บ เก็บอย่างไร ฐานข้อมูลที่เก็บ เก็บอย่างเป็นระบบในช่วงเวลาที่เท่ากันหรือไม่ มีข้อมูลที่ขาดหายมากน้อยเพียงใด และใช้สถิติอะไรวิเคราะห์ หากเป็นข้อมูลจากคน สิ่งที่ควรพิจารณาคือ พวกเขาเป็นใคร มีข้อมูลประสบการณ์มากพอจะตอบคำถามวิจัยได้ไหม มาจากหลากหลายสาขาวิชาชีพ รวมถึงผลที่ได้มาจากความเห็นตรงกันของคนหรือไม่

ภาพที่ 1 รูปแบบในการวิจัยเชิงอนาคต

ผมขอยกตัวอย่างงานวิจัยเชิงอนาคตในต่างประเทศ ผู้แต่งคือ Guido GIUNTI และ Colin P DOHERTY ได้ตีพิมพ์และเผยแพร่ในฐานข้อมูล PubMed ปี 2024 ชื่อเรื่อง Futureproofing Medical Education Through Scenario Analysis: Instrumental Case Study โดยผู้วิจัยทั้งสองคนนำเอกสารรายวิจัยของประเทศอังกฤษเกี่ยวกับแพทยศาสตรศึกษาของประเทศอังกฤษมาวิเคราะห์เพื่อทำนายสิ่งที่จะเกิดขึ้นในปี ค.ศ. 2035 ผลที่ได้สรุปออกเป็น 3 ฉากทัศน์ ดังนี้

ฉากทัศน์ w	คำอธิบาย	การนำไปปฏิบัติ
<p>กรณีปกติ: ข้อมูลล้น (Cognitive Overreach)</p>	<p>โลกที่แสวงหาประสิทธิภาพ จึงพึ่งพา AI มากเกินไป การบริการดูแลสุขภาพ มีความถูกต้องแม่นยำแต่ไม่มีความเป็นส่วนตัว ทำให้สังคมอยากให้คนกลับมาปฏิสัมพันธ์กับคนเหมือนเดิม</p>	<ul style="list-style-type: none"> - แพทยศาสตร์ศึกษาควรสอนเรื่องการวางแผนเมืองและชนบท รวมถึงการจัดการทรัพยากรทางสาธารณสุข - เพิ่มความสามารถทางวัฒนธรรมให้ผู้เรียนเข้าใจถึงความต้องการด้านสุขภาพของคนในแต่ละรุ่น และเน้นย้ำการดูแลที่เน้นที่ผู้ป่วยเป็นสำคัญ - การฝึกอบรมเน้นที่ความสามารถในการล้มแล้วลุกขึ้นมาสู้ต่อ การดูแลสุขภาพจิตใจ และการตัดสินใจที่สมเหตุสมผล
<p>กรณีดีที่สุด: สังคมดิจิทัล (Digital Utopia)</p>	<p>โลกที่ AI เข้ามาเสริมศักยภาพมนุษย์ การบริการดูแลสุขภาพเป็นการผสมระหว่างการวินิจฉัยด้วย AI ขั้นสูง และการมีปฏิสัมพันธ์จากมนุษย์ เพื่อให้การดูแลมีประสิทธิภาพ และมีความเห็นใจคนด้วยกัน</p>	<ul style="list-style-type: none"> - หลักสูตรต้องลงทุนอย่างต่อเนื่องในการฝึกอบรมคณาจารย์ - โปรแกรมการฝึกอบรมจะต้องผสมผสานด้านการใช้ AI อย่างมีจริยธรรม ด้านการตัดสินใจ และด้านความร่วมมือระหว่างมนุษย์กับ AI - จัดให้มีการอบรมอย่างต่อเนื่องที่เป็นลักษณะความร่วมมือระหว่างประเทศ ทั้งการแลกเปลี่ยนอาจารย์ นักศึกษา มีการแบ่งปันข้อมูลงานวิจัย อุปกรณ์และทรัพยากรต่างๆ
<p>กรณีแย่มากที่สุด: การแบ่งแยกเมือง (Urban Divide)</p>	<p>โลกที่เมืองใหญ่เต็มไปด้วยผู้คนและล้อมรอบไปด้วยพื้นที่ชนบทที่ถูกทิ้งร้าง การบริการดูแลสุขภาพในเมืองขับเคลื่อนด้วย AI ในขณะที่พื้นที่ชนบทไม่มีบริการพื้นฐาน จนทำให้เห็นความแตกต่างนี้ได้ชัดเจน</p>	<ul style="list-style-type: none"> - หลักสูตรควรสร้างสมดุลระหว่างการฝึกอบรมด้านการดูแลสุขภาพที่เน้นคนในเมืองกับตอบสนองความต้องการด้านการดูแลสุขภาพคนในชนบท - เปลี่ยนไปสู่การดูแลเพื่อรักษาโรคไปเป็นป้องกันโรคและเปลี่ยนการดูแลรักษาผ่านบนแพลตฟอร์มออนไลน์เพื่อให้คนได้เข้าใจและเข้าถึงการรักษาในวงกว้างมากขึ้น - เพิ่มเติมเนื้อหาเกี่ยวกับผลกระทบต่อดูแลสุขภาพตนเองและความสำคัญของความยั่งยืนในสถานพยาบาล

ถ้าถามผู้เขียนว่า แล้วในเมืองไทยมีคนทำวิจัยเชิงอนาคตกันไหม ก็ตอบได้เลยว่ามีครับ ส่วนใหญ่นิยมทำกันในทางสาธารณสุขศาสตร์ ระบาดวิทยาและครุศาสตร์ และยังมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องด้วยครับ แต่ผมยังไม่เคยอ่านเจอว่าในวงการทางการศึกษาวิทยาศาสตร์สุขภาพมีคนทำวิจัยเชิงอนาคตถือเป็นโอกาสครับ สำหรับผู้อ่านที่สนใจทำวิจัยเชิงอนาคตรับรองได้เลยว่า คุณจะเป็นนักวิจัยรุ่นแรกที่ทำในไทยครับ แต่ถ้ายังไม่มั่นใจ ก็กดคลิกได้ที่ [SHEE consult](#) เพื่อดูตารางเวลาว่างและนัดหมายลงทะเบียนพูดคุย บริการออนไลน์กับอาจารย์ในศูนย์ฯ หรือจะนัดมาคุยกับผมที่ศูนย์ SHEE ก็ได้ครับ พวกเราเชื่อว่า คุณทำได้ครับ

References

1. Popper, R. Foresight Methodology. The Handbook of Technology Foresight. Edward Elgar Publishing Ltd. 2008;44-88.
2. Giunti G, Doherty CP. Futureproofing Medical Education Through Scenario Analysis: Instrumental Case Study. Stud Health Technol Inform. 2024;316:1538-9.

